

בדידות הזיקנה

שיחונת ברדיו של הדוקטור הזקן

מאת: יאנוש קורצ'אק, כתבים כרך ב, עמ' 119-122

תרגום: אורי אורלב

קניץ. גן (מזנח). נהר. נער אַרְנִים צעיר קרוב וְנֶעַר אַחֵר, רְחוֹק, ו"מִפְחִיד" שֵׁם. (כֵּן). מִיִּשְׁהוּ אֶהָב שֵׁם מִיִּשְׁהוּ, מִיִּשְׁהוּ – כֵּן מְסַפְּרִים – רָצַח – וְעוֹמֵד שֵׁם עַץ תְּרִזָּה, תְּרִזָּה זָקְנָה עַד מְאוּד וְחִבִּים לְרֵאוֹתָהּ. שְׁלוֹשׁ מֵאוֹת שָׁנָה, חֲמֵשׁ מֵאוֹת – וְהַצְעִירִים שֶׁבְּחִבּוּרָה סָפְרוּ וּמִנּוּ שֶׁהָעַץ הוּא בֵּן אֲלָפִים שָׁנָה. "אֲנַחְנוּ נִבְיָא אוֹתָךְ, אֲדוֹנִי!"

הָא – אִם הֵם מְכַרְחִים לְהֵרָאוֹת לִי, וְאֲנִי מְכַרְחָה לְרֵאוֹת – שֶׁהָרִי אֶלֶף שָׁנָה – וּמִפְחִיד שֵׁם – וְלֹא כָּל כֵּן רְחוֹק – וְלֹא אֶצְטַעַר (הֵם בְּאֵמֶת מְבַקְשִׁים לְגַרֵם לִי קוֹרֶת רוּחַ!) – בְּסֻדָּר. הוֹלְכִים. חֵם מְאוּד (קִיץ, צְהָרִי הַיּוֹם). – "אֲנִי, אֲתָה רוֹאָה, הִנֵּה, כְּבֵר קְרוֹב – תִּכְף נִגִּיעַ – אֲנִי, כְּבֵר רוֹאִים. – נִכּוֹן שֶׁבְּכָלֵל לֹא עֵינֵינוּ אוֹתָךְ, אֲדוֹנִי!"

סוף סוף הִנֵּי וְהִתְרַזָּה.

אֲנִי מִתְפַּעֵל (צְרִיד). – "אִיזוֹ צִמְרֶת רְחִיבָה..." כֵּן. – "וַיִּפְהֶפְהָ?" – וַיִּפְהֶפְהָ. – "וְכָל כֵּן עֲתִיקָה". – כֵּן. "מְרִשִּׁימָה בְּיוֹתֵר". – וְעוֹד אִידָּה! – "יִשְׁיִשָּׁה מְעוֹרָרֶת כְּבוֹד". – נִכּוֹן...

כְּבֵר אוֹחֲזִים יָד בְּיָד (טָקְס חוֹבָה) – מְקִיפִים אֶת הָעַץ – הוּא הוּא!

יִשְׁבְּתִי. הֵם רָצִים, צוֹחֲקִים, מְצִינִים, צוֹהֲלִים, מְחַפְּשִׁים וּמְחַטְטִים.

"לָדִים, עֲלִינוּ לַחֲזוֹר, אַחֲרֵת נֶאֱחָר וְנִקְבֵּל מִנָּה!" אֲנַחְנוּ חוֹזְרִים...

וּבְפֶעַם שְׁנִיָּה, כְּבֵר לְבַד, בְּעֶרְב, אֲנִי עוֹרָךְ אֶצְלָה בְּקוֹר מְמֻשָּׁד יוֹתֵר, אֶצְלֵה הִיִּשְׁיִשָּׁה הַכְּבֵדָה – עֵכָשׁ אֲנִי לְבַד. – אֲתָה כָּאן? רוֹאָה לְשׁוֹחֲחִי? בְּאֲתִי.

אֲנִי מִתְבּוֹנֵן.

גִּזְע. צִלְקוֹת בְּקִלְפָה – רַבּוֹת – נִסְיוֹן שֶׁל חַיִּים אֲרָכִים, הִרְפֵּתְקָאוֹת. סִימָנִים (כְּתֵב חֲרָטִמִּים שֶׁל הָעֶבֶר). פְּגִיעוֹת שֶׁהִגְלִידוּ. קְפָלִים. קְמִטִּים, חִבּוּרוֹת וְגִדּוּלִים. מִיִּשְׁהוּ שֶׁבֶר פֶּעַם עֵנִי, חֲטָב בְּגִזְע.

אֲנִי מְרִים אֶת עֵינִי. לֹם יָרֵק. מֵצֵל. אִידָּה בְּמִקּוֹם גְּבוּרָה (אֲנִי רוֹאָה) – עֵנִי אֶחָד גְּדוֹל וְעֶבֶה, תְּלוּי אֵין אוֹנִים – שְׁחָר – עֵנִי יִבְשִׁים. (הַצְעִירִים לֹא הִבְחִינוּ בְּפָנָם שֶׁבְּצִמְרָתָהּ).

וּלְמִטָּה, מְקוֹם שֵׁם חֲשׁוּפִים הַשָּׂרָשִׁים – מָה זֶה? מִשְׁהוּ מְכַסֶּה אֲדָמָה וּמְגִדֵּל דָּשָׁא? אֲנִי מִתְחִיל לַחֲפֹר בְּעֶזְרֶת מִקָּל הַחֲלִיקָה שְׁלִי – מְחַטֵּט בְּגִזְע (כְּמוֹ רוֹפֵא שֶׁנִּים בְּשׁוֹן חוֹלָה). פֶּתַח – נִקְרָה הַיּוֹרְדֶת לְמִטָּה – רִיחַ שֶׁל טַחֵב. כֵּן, כְּמוֹכֵן...

גַּם הָעֵלִים כָּאן קִטְנִים וּמוֹעֲטִים יוֹתֵר – וְצִבְעֵם הִזְרֵק כְּאֵלוּ מְכַסֶּה כְּפוֹר (עַד כְּמָה שְׁאוּכָל לְהִבְחִין בְּעֵין עֲרוּמָה). מָה יֵשׁ שֵׁם וְאִידָּה – מִתְחַת לִפְנֵי הָאֲדָמָה? אִידָּה מִתְנַהֵל מִחֲזוֹר הַנוֹזְלִים בְּמַעֲרֶכֶת הַמְסִינֶת? כּוֹאֲבִים הַפְּרָקִים לִפְנֵי הַגֶּשֶׁם? וְאִידָּה הַשְּׁעוּל שֶׁלָּךְ? פּוֹרַחַת עֲדִין? אִידָּה הַדְּבּוּרָה תִּבְחִין שְׁמִתִּיקוֹת הַפְּרָחִים – וּמָה יֵשׁ לְהִתְפַּלֵּא. – כְּבֵר עֲנִיָּה.

בְּתוֹךְ סִבָּה הַשִּׁיחִים שֶׁל גִּבְעוּלִים עוֹלֵי יָמִים – בְּתוֹךְ הַהֲמוֹן הִזְרֵק שֶׁלֹּא מִזְמָן עָלָה וְצִמַּח – הִיא אַחַת חִידָה – מְהִרָה וּבִדְדָה.

לֹא אוֹמֵר עַל מָה שׁוֹחֲחֵנוּ – אִידָּה כְּשֶׁעֲזָבְתִּי – (צְרִידָה לְדַעַת לְהַפְרֵד) – עֲזָבְתִּי בְּאֵי רָצוֹן. הַנְחִיתִי אֶת יָדִי עַל זְרוּעָה, נְדָתִי בְּרֵאשִׁי. – "אֲמַת, מָה מַעֲטָה חֲשִׁיבוֹתוֹ שֶׁל דוֹר אֶחָד – (תַּעֲלוּלָיו וּמְשׁוּבוֹתָיו)? לְהִתְרַאוֹת! תִּתְחַזְקִי מֵעַמָּד, אַחֲוִתִּי!"

מתי מתחילה הזקנה, הבדידות שבה? שער שיבה ראשון, עקירת שן שלא תצמח מחדש, הקבר הראשון או השנים-עשר של מורה, עמית לעבודה משתפת, להבדלים ולתקוות? או אולי בת, בן מתבגר, או רק פשיזם נכד ראשון? איך זה היה? איך הפגישה הראשונה עם הזקנה? האם היא מתקרבת וטוהה את חוטיה לאט לאט סביבך – או אורבת ונוחתת פתאום בכל כבד משקלה? ואתה? אתה מתגונן או נכנע?

האם אָזלו הכוחות (והרי עוד רבות החובות), האם אתה נחוץ פחות ולא דרוש במיוחד, הולך ומרחק, נסבל, נעזב, דחוי? נעשית מטרד?

או התלונה: אני אשם, הם אשמים? האם אף אחד לא אשם? (טעויות, משגים. זהו סדר הדברים). אתה לא עומד בקצב? מתנגע בין מארעות ואנשים חדשים?

צריך ראייה חדשה, שמיעה, חוש ריח, שרידים גמישים. ומה אתה? נכה. בדידות בין קרובים (המרחקים למעשה) ואפלו מאירי פנים (אף עסוקים בענייניהם, ענייני הצעירים); או בדידות בתוך חוג אדיש, עוין? (קרוב עני וטרדן המתגורר בחסד). והם מלאי פוח המחר, עשירים, בטוחים בעצמם (פעורה ודוחה היא זקנה נעלבת).

בדידות של חסר אונים – אכזבה – מנסה – טינה – אבדן – תבוסה? הבדידות יכולה להיות ערירית, חרשת ונערת – או מוצפת אדם, המלה, תקנה.

בדידות קודרת של שאיפות שלא התגשמו, של תשוקות נמוכות, בדידות אנוכית – חנק של ריקנות, של שעמום ושררות. כבר לא מתרחש דבר וכלום לא מרגש – איך מחפש פתרונות, לא מציג שאלות – אתה ממתיך שיתוף מבחור נדבות רגש, מחשבה, רצון. בדידות קרה וצחיחה – חלילה, צר עין, נוקמת ונוטרת – שחצנית, עקשת – טרחנית, עריצה. נושכת, מיסרת, מפרקת...

מי אתה? צלון, נוד, פליט, עריק, פושט רגל, מי שגורלו נחרץ, גולה? או אולי לא מצאת, לא ידעת את הנעורים? האם, כמה, מה ואת מי אהבת או עדין אתה אוהב?

שאלת: היכן היא נמצאת, בחירת לבי (היכן בחר לבי), מה היא עושה עכשו, האם חושבת, זוכרת, זוכרת אותי, האם תכתב, או הכל ישכח עד מהרה?

אל תשמיד מכתבים! הם לא תופסים מקום רב. צלום דהוי, פרח מתפורר, סרט ורד, עלה מיבש. מזכרות המעוררות הרהורים וזכרונות. זכרונות שונים: מרגיעים, מכאיבים – או גם משקצים, העולים וצפים כמו גויות טבועות ממצולות העבר?

חיית? כמה חרשת? כמה כפרות לחם אפית למען זולתך? כמה זרעת? כמה עצים נטעת? כמה לבנים הנחת לפני שתעזב. כמה כפתורים תפרת? כמה תקונים, כמה טלאים, כמה לבנים מלכלכים בבסת פחות-או-יותר-טוב? למי ולכמה הענקת חם? איזה שרות הענקת? אלו כותרות? תנוססו בראשי הפרקים של דרךך?

חיים? הוא סבך אותם כהגן, או שפשוט הסתבכו מעצמם – המתסמסו ואתה אפלו לא יודע איך. לא השגחת בהם בעוד מועד, או אולי הם פסחו עליך בלי משים. לא קראו לך, או אולי לא שמעת – או לא היטבת לשמוע, לא הבנת, אחרת את המועד? נענית לקריאה במרוצה או שרבת את דרךך בעצלתיים?

בגלל קלות דעת (תמים שפמותך!) הוציאו אותם ממך במרמה, או גזלום ממך (פזיו שפמותך!), גנבו, חמסו? שדדו? הפסדת אותם בקלפים, בזבזת על שתיה? או המרת עליהם בשפלות מסאבת? הפסדת את שלך – או גם את של אלה שהפקידו אותם בידך – אכזבת? איך השקעת את הון המאמצים והלבבות שנשבעת להם אמונים? התפונת לעמד בדבורך, או בעודך מנשק תכנתת את הבגידה? לכמה דמעות גרמת וכמה מחית? פעם – עוד קדם לכן – בעבר הרחוק.

הוא חי, או התבונן בעצלתים איך חולפים החיים על פניו? אחז בהגה – או שט עם הזרם – סתם – כך – ודי? (אינכם מאמינים? הפרתי אחד כזה – אפלו לא התהולל במיוחד – נאה, אמיד – ולא כלום. פשטידה, קונאר, חיי חברה. זלילה – וזה הכל – ולא יותר).

חלקת, פורת, בזבזת את חייך? כמה גוננת? על מה נאבכת?

בדידות הזקנה – יומן – ודי – מאזן – וצנאה. דאגה להוריש – מה ולמי? את הדגל! ישא אותו אל החיים בחיר התלמידים?

אין לך חשיבות אם הדבר יעשה לאור יקרות או לאורה של מנורת נפט. במי תמך בשעה שפשל, את מי למד, למי התנה את הדרך? לא מתוך חשבון לזכות בפרסום או הוקרה, שלא על מנת לקבל פרס?

האמת, תרזה ושישה, בער המפחיד (משים שאולי לא ידעו שם לאהב?). האמת שיש הרבה יותר טוב בעולם – טוב חרישי, צנוע, נחבא אל הכלים – אולי לא מודע לעצמתו?

האמת, תרזה ושישה, שדור אחד לא כל כך חשוב – ואין ילדים, בני נער, זקנים ולא בדידות – יש רק אנשים שונים ובדידותם השונה, רק עצים, בעלי חיים, צמחים ואבנים?

ואתה תרזה זקנה ואיתנה – בדומיתה, כשהיא וכל החיים עומדים כך פנים אל פנים – מול פגי העבר והעתיד – לבד עם אלהים.

הדוקטור הזקן.

אנטנה, מס' 17, 24 בפברואר 1938.